

Az ember mint találkozáseseemény

Gáspár Csaba László

„Kezdetben volt a találkozás.”

Martin Buber

Életem nem merőben biológiai folyamat, hanem az egzisztálás eseménye: beletartottság a létezésbe, mely hirtelen és érthetetlenül támadt, és előre nem látható ideig tartva, hasonlóképpen hirtelen és érthetetlenül egyszer csak véget ér. Mit kezdjek ezzel az egésszel? Egyrészt a ténnyel, hogy bele *vagyok* tartva – tehát egyáltalán létezem, vagyok. Azután azzal, hogy *bele* vagyok tartva – nem légyeres térben, hanem a világban, dolgok, események hálózatában létezem. És hogyan fogadjam azt, hogy bele vagyok *tartva* – hiszen végső soron lételem egészében függő lét. Ezt úgy is kérdezhetem, hogy mi *ad* „tartást” az életemnek, az ember életének?

Az eddigi európai kultúra – kivált a vallás formájában – arra hangolta az embert, hogy életét ne a semmiből való kilöködés és a létbe való belevettség arctalan, homályos történések értse, hanem személyes sorsnak, melynek során részesedik a létből és találkozik az ismeretlen Valósággal, a vallás megfogalmazásában: Istennel. A találkozáseseemény nem a születéssel kezdődik – az csupán a biológiai lehetőség feltétele –, hanem az öntudat kibontakozásával, az ébredéssel: a felébredéssel és ráébredéssel, ami után az ember éberré válik létezésének minden mozzanatában. Ébredés nélkül, félálomban, révetegen is leélheti az életét úgy, hogy soha nem történik meg vele az az esemény, amiről Kosztolányi Dezső tanúskodik a *Hajnali részegségben*. Mindazonáltal a tudat meglepő ténye – mármint az a különleges jelenség, hogy létezik tudat, jóllehet az egész természeti élővilág láthatóan tökéletesen működik tudat nélkül is – arra enged következtetni, hogy az ember rendeltetése ez az ébredés és találkozás a világgal, a másik emberrel, az etikummal, az esztétikummal, és esetleg vallása révén a szentséggel is. Ez nem időbeni esemény – bár a konkrét ember életének konkrét pillanataiban történik –, hanem az emberi élet egésze folyamatos ébredés, és szüntelen találkozás az abszolút ismeretlennel, a léttel.

A következőkben azt igyekszem felfejteni, hogy mi történik akkor, ha valaki felébred és ráébred létezésének drámai tényére. A találkozáseseemény három módjáról, a tudományról, a művészetéről és vallásról lesz szó, mint a találkozáseseemény során képződő emberi egzisztálás kitüntetett típusairól.

1.

A valódi találkozás nem megbeszél program, hanem váratlan esemény. Drámai, ezért még valószínűbb akkor, ha ismeretlennel történik. Lényegi találkozás ismeretlenre nyit, és ismeretlen nyit lényegi találkozást. Mi történik az ilyen találkozás során? Kiszakadás, kilöködés a védettségből a nyitottságba és bizonytalanba. Aki jelentős ismeretlennel találkozik, az kiesik megszokott létezéséből, belakott környezetéből. Megrendül. Kilöködik és kizuhan. A kiszakadást azután követi a leválás: immár az ismeretlen felé fordulva leválik az addig ismertről, lefejt magáról annak védőburkát, amit már amúgy is végzetesen felszakított az ismeretlen önhatalmú bejelentkezése, nem

kínálva biztos belépést és gyors be(k)öltözést új tudásba. Megrendült ismerettel, kolduló tudással kell kérdezőn kiállni a találkozás nyomán felnyíló térbe. Itt és ekkor minden eresztékében ropog a tudás addig emelt épülete, mert az ismeretlennel való találkozás *világa-fénye* ismeretlennek mutatja azt is, ami korábban esetleg a magától értődés természetességébe olvadt, hiszen csak most, a találkozás fényében válik láthatóvá a maga egészében, határaival. A találkozás a tisztánlátásnak is kezdete. Ébredés.

Az a lény, akivel efféle találkozás-esemény történik, megtörténik, és lényegében ennek az eseménynek köszönheti létét, az ember. Ő az, aki a szubsztanciális »van« megtartó szorosságából kilép(tetik) a védtelen »egzisztálás« végtelen tágasságába. A találkozás drámai történése egy különleges interferenciamezőnek az előállása, az embernek mint szabad egzisztenciának a fellépése, annak a sajátos lénynek a megszületése, aki mindvégig a találkozás nyomán feltárult nyílt tér ismeretlen végtelenségében létezik kérdezőn és éberen, és valódi emberként létezik mindaddig, amíg gyarapodó tudásával egyetemben is világosan látja az ismeretlen ismeretlenségét. Gyarapodó tudás és egyre tisztábban látott ismeretlenség közötti feszültségben kibontakozó lény, ez az ember: a »között« mindkét irányban felelős, szabad lénye.

Karl Jaspers „határhelyzetekről” beszél. Ezen olyan eseményeket, történéseket ért, amelyek során az ember ráébred egzisztenciájának korlátozottságára, veszélyeztetettségére, végeességére, létének egyszerűségére és komolyságára. Ilyen *Grenzsituation* a betegség, a kudarc, a halál, de ilyen az ünnepi öröm, a tiszta boldogság. Jelen gondolatmenetünk radikalizálja a jaspersi gondolatot. Nem azt mondjuk, hogy az ember határhelyzetekbe kerül, hanem azt, hogy folyamatosan határhelyzetben van, sőt végső soron *ő maga* a határhelyzet, akiben a határok/végek találkoznak.

2.

Az ember *létesemény*: *kilöködés* a »természet« stabil állagának védettségéből, és *találkozás-szembenézés* a »természet«-tel mint stabil állaggal; *kiszabadulás* a szubsztanciális létezők réstelenül zárt rendjéből, és *kilépés* a lét tágasságára.¹ Ennek az eseménynek a tartós történése, folyamatossága az ember *ex-istentiá*-ja, ahogyan Heidegger értelmezi: ki-állás a nyíltba, a nyitottságba. Kilöködés–kiszabadulás–találkozás–szembenézés szakadatlan eseményfolyamatosságában és folyamatoként létezőnk.

A hangsúly a folyamatosságon van. A találkozás-esemény nincs se mögöttünk, se előttünk. Benne vagyunk, és bennünk van, egyszóval a létünk. Filozófiai értelemben az ember mindig a találkozás *között*-jében létezik. Ott és annyiban ember, amennyiben ezt a *között*-et tudatosítja, s mint nehéz méltóságot elfogadja. Nem húzódik vissza gyáván, de nem is rohan előre lázadón, tehát (hogy plasztikus ellentétekkel éljünk) nem akar se merőben természeti létező, se teljesen

¹ Gondolatmenetünkben nem a biológiai értelemben vett élővilágot értjük »természet«-en – azt jeltelenül írjuk természet-nek –, hanem a determinált, stabil *létmódot*, ami tárgyilag megragadható és tudás formájában megismerhető. Hogy mi tartozik ide, és vajon maga a naturális természet is maradéktalanul ennek tekinthető-e, ezt a kérdést nem tárgyaljuk. A »természet« mint stabil létmód feltevése filozófiailag értelmes ontológiai konstrukció, függetlenül attól, hogy konkrétan milyen empirikus-természeti létezők és milyen mértékben sorolhatók e kategória alá. A »természet« a gondolkodás dialektikus vagy kontrasztfogalma, amelynek segítségével a valóságról *gondolkodunk* (pl. »szabadság«/»kegyelem« – »természet«).

isten lenni, noha éppen köztessége folytán elvileg jól rálát mindkét dimenzióra, és biztonsága érdekében vágyik is hol erre, hol arra.

E különleges köztességgel jellemzett létezésünkben három *alaplómódot* különböztethetünk meg: a tudományt, a művészetet és a vallást. A találkozás-esemény köztes terében, a nyitottság állapotában ezen a három alaplómódon valósul meg a termékeny emberi egzisztálás. Ez egyrészt úgy értendő, hogy ezekben az ex-istentia módokban bomlik ki a találkozás alaptörténete, másrészt azt jelenti, hogy ebben a köztes helyzetben, a nyitottság állapotában bontakozik ki az emberi ex-isztálás *mint* tudomány, művészet és vallás. Ezek tehát nem a már létező ember tetszőlegesen választott tevékenységei, amelyeket vagy végez vagy nem, esetleg egészen mást csinál helyettük, hanem ezek módján realizálódik az emberi létezés. Eredendő értelmükben nem tevékenységek, hanem egzisztenciámódok, amelyekből azután tevékenység sarjad, ami a konkrét emberi aktivitás formájában társadalmilag is elkülönült foglalkozásokban ölt reális valóságot. Az ember, amennyiben emberként létezik, annyiban mindig és szükségképpen a tudomány, a művészet és a vallás hármasságának módján létezik, bármilyen foglalkozást űz is. Az alaplómódok különböző mértékben irányíthatják a konkrét egyén életét – egészen addig, hogy foglalkozássá, szakmává válhatnak, ha valaki tudós, művész vagy pap –, de a hiteles és egészen emberi egzisztenciát a három mód személyes arculatú együttése adja.

Mint tartós kiállítás a között helyzetébe, mindegyik mód sajátos tartást ad a hajlékony ex-istentiának. Alapszavuk a *tart*, e nyelvi jel minden elgondolható jelentésében. Lássuk, mi jellemzi ezeket az alaplómódokat!

Az ex-istentia ki-állás a »között« léthelyzetébe, átellenben mindazzal, ami az ismeretlennel való találkozás-esemény által előidézett elkülönöződés nyomán megmutatkozik az ex-isztálón létezőnek, a kiszakított kiállónak a perspektívájában. A megmutakozó valóságnak mint szilárd állagnak az észlelése a tudománynak nevezett viszonyulást váltja ki az ex-istentiából; a találkozásnak az ismeretlen felé forduló mozzanata a tudományban mint az ex-isztálás egyik módusában állandósul. A tudomány a találkozásban feltáruló ismeretlennek mint »természet«-nek a módszeres feltárása a rá irányuló biztos figyelemmel, ami a megismerő vizsgálódás igénye szerint a módszer erejével tárgyként fixálja és szubsztanciaként rögzíti az ismeretlent, s éppen ezáltal tételezi dologi létezőnek, megismerhetőnek, azaz »természet«-nek.

A tudományra hangolt ex-isztálásban az ember megáll a létező előtt, elidőzik, vizsgálja, kérdezi, ismerkedik vele, a létező terében tartózkodva szemléli. Ebben a szemlélődő tartózkodásban tartózkodik önmaga érvényesítésétől, megtartóztatja magát, helyette a létezőhöz tartja magát, amelyet ugyanakkor eltart magától, hogy megfigyelhesse, mit tartalmaz. Ez a szellemi tartás az objektív, tárgyi érvényességű, a tárgy saját tartalmára ügyelő megismerés lényege: az önmagát megtartóztató ember a létezőnél tartózkodik, amelyet ugyanakkor maga előtt tartva megtart annak másságában. Így lesz a tudomány mint találkozás két fél – ember és természet – egymást megtartó összetartása.

3.

Ezzel szemben a művészet és a vallás nem annyira a feltároló valóság megragadására törekszik, mint inkább a *feltárolás történése*nek a tudatosítására, magának a találkozás-eseménynek a feltárolására. A művészet ex-istentia beállítódásában az ember mindegyre hangsúlyosan találkozik a valósággal; a művészet ennek a szüntelen találkozásnak az emberi megélése és ábrázolása. A művészre folytonos ösztönzőként hat a találkozásban feltároló ismeretlen, ezért a (külső és belső) valóság állandó, sürgető megszólításában él. Míg a tudomány azért fordul elszántan az ismeretlen valóság felé, hogy megismerje, és ismeretlenségét megszüntetve rendelkezése alá vonja és *birtokolja* – s ezt annál erőteljesebben és sikeresebben teszi, minél inkább elfeledkezik magáról a tudományt lehetővé tévő alapeseményről: az ember kilökődéséről a szubsztanciális természeti állapot zártságából és védettségéből, s ezáltal egyáltalán a természetre mint »természet«-re való rátekintés eredendő lehetőségének előállításáról –, addig a művészet minden gesztusa a találkozás pillanatában gyökerezik, és mivel erről nem szakad le, még kevésbé feledkezik el, ezért nem meghódítja és nem birtokba veszi az ismeretlent, hanem újra és újra találkozik-érintkezik vele. Számára a valóság jelentkezése nem rendelkező megismerésre ösztökélő feladat, hanem megszólító *élmény*. A művész nem birtokolni akar, hanem az alkotás folyamatában tartózkodni, alkotó egzisztenciámódban *élni-lenni*. A világot nem szigorú tárgyi mivoltában ragadja meg, hanem megéli mint gazdagságot és változatosságot, színt és árnyalatot, hangot és hangulatot, mértéket és formát – mély drámát és kimeríthetetlen titkot, válaszra, művészi válaszra, azaz műalkotásra készítő megszólítást. Ezért a valódi művészi alkotás – *műalkotás* – mélyén eleven élmény lüktet, megszólítottóság, amit hagyományosan ihletnek neveznek. Ha ez hiányzik, akkor *műtárgy* készül, ami mögött mesterségbeli tudás, ügyesség és szorgalom van. Elkészítése többnyire fáradtságos, de tisztán *munka*. Munkaszenvedés. *Művészi szenvedélyt* megszenvedett élmény vált ki, amely azután művé válik. Ez az érintettség és „elragadó” mozzanat hiányzik a tudományból. Bár a tudós személye lehet szenvedélyes, de munkája nem megélés, nem önátadás az élmény formájában megszólító ismeretlennek, hanem éppenséggel távolságtartó, a fegyelmezett módszer védettségébe húzódo „tartózkodás”.

A művészet a találkozásban megrendült ember megrendítő rácsodálkozása a találkozásban feltárolóra: az ismeretlenre és önmagára. A műalkotás a valóságnak mint ismeretlen létnek az észlelése az ember ex-istentiáját kitöltő események elbeszélése, a valóságot alkotó dolgok megörökítése, az ember belső világának művé formálása révén. Minden műalkotás a találkozás mint alapesemény drámai, azaz cselekvő dinamikájának erejében fakad fel és szakad ki az emberből. A felszínes vélekedéssel ellentétben – mely szerint a művészet szubjektív önkényesség, aminek semmiféle ismeretértéke nincsen – a valódi művészet a lét igazsága feltárolásának öntörvényű és felelős módja. A találkozás-eseményből előlépő műalkotásnak *ontológiai* értéke van, ami egy különleges létészlelési mező, a *személy* érzékeny felbontásában jelenik meg. A kettő egymáshoz van rendelve, és összefüggésük alkotja a *művészi* igazságot. A műalkotás ontológiai értékét adja, hogy mennyire képes ezt a találkozás-eseményt megragadva, formába fogva megjeleníteni, és a találkozásra kész befogadó számára közvetíteni. Ez az igazság követelménye, ami a valóságkutatás minden formájára vonatkozik, így a művészetre is. A művészet közegében azonban ez az ontológiai igazság *művészi* igazságként fogalmazódik meg, mert a művész *személyes* állásfoglalásain, döntésein keresztül jelenik meg, szemben a tudománnyal, ahol az igazság mint igaz tényál-

lás megragadása módszeresen kizár minden személyességet, mert pontosan a szubjektivitás letiltásában vélik biztosítani az objektív igazság mint *tárgyi tényállás* megragadását. A művészet által észlelt igazság jottányival se kevésbé tárgyi értékű, mint a tudományos, de éppen azért, mert benne a személy dimenziója is jelen van – a személy pedig a lét különlegesen gazdag megvalósulása, a létezés tárgyilag, eszközszerűen nem megragadható megnyilvánulásaira, rezdüléseire, rajzolatára is érzékeny tapasztaló médiuma, *aki* minőségileg többet észlel a *létből* (és nem csak tud a *létről*), mint a tudomány számára hozzáférhető merő tárgyi fennállás közömbös igazsága –, ezért a művészi igazság sokrétűbb, összetettebb, gazdagabb, mint a tudományos tárgyi. A személyt is magában foglalván „több” van benne a *létből*, az ontológiai igazságból. Minél személyesebb a mű, annál tárgyilagossabb, mert annál „létszerűbb”.²

A többlet észlelés többlet részesedést is jelent. Nem mintha a létről való tudományos tudás nem lenne maga is részesedés a *létből*, ez azonban nem fejt ki személyes hatást a tudomány művelőjére, és a tudomány se tudatosítja lét és tudás viszonyát, a tudós személye pedig soha nem része a tudományos tudás tartalmának. Ezzel szemben a művész tudván tudja (észleli, tapasztalja, megéli), hogy részesedik a valóságból, töltkezik, létben változik; nem tárgyi tudása forog kockán, hanem személye van megszólítva.

Az igazi műalkotásban egyebek között a választás, a döntés formájában van jelen a személyes mozzanat. Ez már magának a témának a kiválasztásában is megfigyelhető, de az alkotás minden mozzanatában működik. A lüktető találkozás-eseményt formába kell fogni-*zárni*, elejét és végét kell *szabni* annak, ami pedig csakis egy végtelenül tágas kontextusban nyeri el teljes valóságát, azaz igazságát: „Az igaz az egész”, mondja Hegel. A művésznek tehát *döntenie* kell, mit emel be a műbe és mit zár ki belőle, hogy (művészi) Egészt alkosson a (lét)Egészből. A műalkotás *metszet* a (lét)Egészből a (lét)Egészről a mű „keretében” felmutatott Egyedi Egész közvetítésével. Ezért az eleven élménybe/életbe *bele kell metszeni*: vésővel, ecsettel, hanggal, szóval, csennel. Ez mind-mind nem mesterségbeli tudás, hanem személyes döntés; a mesterség csupán a személyes-művészi döntés eredményének technikai kivitelezése.

Végül a természettel való találkozás *teológiai* dimenziót nyit a művészet előtt. A természeti szépség megörökítésében az ember egyszerre epekedik a természetesség óvó rejtettsége és fölényes biztonsága után, és szembesül a természet szépségként észlelt titokzatosságával, vagyis a »természet«-en túli szabadsággal. Amennyiben a művész titokzatosnak észleli a természetet, úgy éppen nem »természet«-nek, hanem »szabadság«-nak tapasztalja, olyan határtalan, de véges dimenzióknak, amely egy végtelen szabadságnak a véges-érzéki megnyilvánulása és elrejtőzése: »szép«. Ennek a »szép«-nek a felmutatása adja a művészet – esztétikán és ontológián túli – teológiai értékét. Ha ugyanis a megmutatkozásban az elrejtőzést és az elrejtőzésben a megmutatkozást érzékelteti, akkor a világban való isteni jelenlétet idézi meg, hiszen a végtelen Isten a véges világban (a világ alapjaként) megmutatkozik – és ugyanakkor megmutatkozásának mértékében elrejtőzik, lévén a végesség per definitionem a végtelen Isten elrejtőzése... és megmutatkozása... és elrejtőzése... és így tovább a Végtelenig.

² Megjegyzendő, hogy a személyesség mint a műalkotás konstitutív eleme a »személy« megtapasztalásának és öntudatra ébredésének mértékében érvényesül. Ez történeti folyamat, mely döntően a bibliai vallások, kivált a kereszténység talán, a nyugati szellem kibontakozásában ment végbe párhuzamosan az emberi személy különleges ontológiai (eredendően: üdvösségi) státuszának kirajzolódásával és öntudatra emelésével.

4.

És a vallás? A vallás a találkozás eseményének a legmélyebb átélése: abszolút empiria, mindenre elszánt tapasztalás. Nem elragadtatás a hetedik mennybe, hanem beleállás a pillanatba. Rémműlt és csodálkozó szembenézés a találkozással mint eseménnyel, magának a történéseknek, a történések mozzanatainak, a kiszakadásnak és a feltárlásnak mint kiapadhatatlan mélységű pillanateseménynek a legodaadóbb és legebevetettebb észlelése. Teljes és határtalan élet a találkozásban. Örökélet a jelenben. Elmerülés a pillanatban és kitartás észlelésében – ex-statikus meditáció az ex-istentiában.

De vajon miben különbözik a *filozófiától*? Elvégre az is ex-statikus meditáció avagy gondolkodás az ex-istentiában; s ha nem is örökélet, de – legalábbis platonikus formájában – a lélek emelkedő mozgása a valódi létező, az *idea* mint igazság örök jelenébe! A különbség roppant tűnékeny, mégis különböző ex-istentia módot eredményez, és eltérő személy-alakzatba formálja élettörténete folyamán az egzisztálót.

Maga az észlelés mint észlelés kétféle tartásban állandósulhat: a filozófia és a vallás módján. Ezek nem feltétlenül különülnek el egymástól szigorú pontossággal, hanem egymásba játszanak. Itt is megfigyelhető a »tart« szójellel azonosított fenomén: Mindkettő a lét, a valóság figyelmes, tartós tapasztalása, amely megtart. Kitartó gyakorlással jellegzetes tartásba fogják az ex-istentia anyagát és tartalommal töltik meg, amely beleegyező elfogadás és megtartás esetén személyes maga-tartássá válik.

A filozófia célja az értelem erejével megragadni-megérteni a helyzetet, és reflexióval feltárni transzcendentális lehetőségi feltételeit, ezért ebben a modusban nagyobb súllyal van jelen az észlelő alany törekvése a módszerességre és a fogalmi megragadásra. Bevallottan vagy rejtetten az emberi léthelyzet meghaladására irányul, vagyis az öntudat formájában az emberi szubjektum biztosítására (még ha ez a szándéka olykor a biztosításról való lemondásba hajlik is). Mindez nem hiányzik a vallási észlelés modusából sem, de ott visszafogottabban érvényesül az emberi öntudat reflexiók bizonyosság szerző akarata. Vallásában az ember nem törekszik meghaladni léthelyzetét, hanem azon van, hogy elfogadja (még ha ez a szándéka többnyire a biztonságra irányuló törekvésbe merevedik is). Eközben tud a meghaladás lehetőségéről – elvégre ennek elővételezése teszi egyáltalán értelmessé, bár nem kockázat nélkülivé az elfogadást! –, de azt nem saját aktivitásától várja, hanem a léthelyzetet teremtő esemény aktív ágensétől reméli, aki/ami éppen a vallási beállítódásban észlelődik. Tudón és értőn megvallani végességünk erőtlenségét, és nem törekedni másra, mint a jelen abszolút befogadására, a mindennapi kenyér elfogadására *ma* – ez a véges ember legnagyobb vallási erőfeszítése. Kegyelemre méltó teljesítmény. Aki erre hajlandó és képes, annak része lehet a jelen abszolút meghaladásában *ma*, nem kifelé a jelenből, hanem a mélyére, ahonnan a találkozás-esemény feltört, és ahol szerzője rejtezik. Így él örökélet a jelenben.

A filozófiai reflexió a tapasztalás általánosan érvényes gondolkodása, a tapasztalásban feltároló lét-törvények kifejtése, annak a szilárd architektonikájú törvény-hídnak az észlelő elgondolása és tudatosítása, ami az egyik pillanattól biztonságosan átvezet a másikba. Míg a filozófia a lét-törvények, addig a vallás a lét-örvények észlelése, *totális esztétika*, a tapasztalás zsenialitása, törvény-szegés és törvény-fogadás: az általános lét-törvények meghaladása, és a minden elgondolható léten túl, de a pillanat végtelen mélységéből örvénylő új törvénynek, a kegyelemnek a

beengedése az ex-istentiába. Míg a filozófiai gondolkodás által feltárt ontológiai törvény a pillanatok végtelen során keresztül vezet és keresztülvezet, minden pillanatban egyaránt érvényes, ezért elég egyszer szorosan megfogni, attól kezdve szorosan tart; a vallási törvényt újra és újra meg kell ragadni (mint az oltár szarvát), és soha nem biztonságos (tűz csaphat fel az oltárból), mert a vallási tapasztalásban a pillanatok mélyén rejlő (t)örvény pillanatról pillanatra új, hiszen szüntelenül teremtő, még ha ugyanannak tűnik is, és konkrét vallásgyakorlatában az ember a filozófiai ontológiai törvények módjára fogalmazza is meg, tudásának faragott polcán a büszke metafizika mellé pedánsan odaállítva a dicsőséges dogmatikai istentant.

Bár a filozófia és a vallás egyaránt az ember szituációjának, az emberi ex-istentiának a tudatosítása, de eltérő hangsúllyal: a filozófiai tudatosítás ön-tudattá épül, a vallási tudatosítás kegyelem-tudattá. Ugyanakkor mindkettő nyitott a másik felé: a filozófia az ön-tudat építése közben *érintkezik* a kegyelem *tapasztalatával*, a vallás pedig a kegyelem-tudat értelmi megvilágítása közben *veszi észre* a kegyelem *csatlakozási pontját*, az ön-tudatot.

Vallásban az ember a találkozás-eseménynek az értelmét kutatja (ha egyáltalán *kutat* valamit), és azt fürkészi (ha egyáltalán bármit is *fürkés*), hogy mi vagy ki működik ebben az eseményben, avagy ki vagy mi ez a történet maga. Mert ebben a találkozásban nem csak az ember és az ismeretlen valóság mint »világ«, »természet« van jelen, hanem még egy harmadik szereplő is. A vallás ennek a titokzatos harmadiknak az észlelése, amit/akit metaforikusan magával a találkozás-eseménnyel azonosíthatunk. Ez az oka annak, hogy mindig is titokzatos marad. Míg a találkozás két oldala: az ember és az ismeretlen valóság, a »világ«, viszonylag jól artikulálható eleme a találkozásnak, maga a találkozás mint esemény kisiklik az emberi megragadás alól. Azon a nyelven ugyanis, amelyen „szóvá tehetők” a *találkozás*-esemény tárgyi elemei, nem mondható el maga a *találkozás-esemény* mint egyszeri történet. Mindazonáltal a vallástörténet tanúsága szerint az ember folyvást beszél találkozás-eseményekről mint istenekről, s ezzel tanúsítja a vallásosság mint különleges észlelési képesség meglétét.

Mit észlel ez a képesség? Mi a „tárgya”? Nyilván nem az embert, noha őt is, nem a valóságot, jóllehet azt is, hanem magát a találkozás-eseményt. Pontosabban az esemény *esemény* voltát, *történet* jellegét és teremtő erejét: előzmény nélküli szabadságát és eleven következményt termő ajándékozó szeretetét, egyszóval létadó kegyelem voltát. Hiszen ez a találkozás teremtés: az ember megteremtése és ezzel a megismerhető valóság megteremtése.³

A vallásosság nem tárgyi dolgot észlel tehát, hanem történetet, eseményt, ami nem azonosítható tárgyként, mert nem valami, hanem valaminek az *előállása*. Epifánia. A görög vallásban az istenek – Kerényi Károly értelmezését követve⁴ – legmélyebb értelmüket tekintve történetek, események, amik/akik *megettörténnek*, és így válnak az ember tapasztalatává. A világra szabott

³ Hogy ez a valóság, amire az ember ráébred, már „korábban” is megvolt, annak most semmi jelentősége, hiszen ha *egyáltalán* (bármikor és bármiképpen is) megesik az »ember«-esemény *ebben*, az *általunk reálisan tapasztalt* valóságban, akkor méltán mondhatjuk, hogy *ez* a valóság azért (is) van, hogy a tárgyi lehetőségi feltételét adja az »ember«-eseménynek. *Más* valóságról nincs se tapasztalatunk se tudásunk. Szándéka szerint a fenti okfejtés nem a rajongók által vizionált világról, hanem *erről*, a mindenki számára mindenkor jól ismert valóságról beszél, – hogy elvezessen hozzá.

⁴ KERÉNYI, Károly: Die griechischen Götter. In: SCHAEFER, Albert (hrsg.): *Der Gottesgedanke im Abendland*. Kohlhammer, Stuttgart, 1964. 13–20.

emberi nyelv nem tudja a maga mivoltában megragadni a nem-világ eseményt, azt a történést, ami a nyelvnek is alapfeltétele. Mikor ugyanis az ember el akarja mondani, egy vele magával történt eseményként mondja el, vagyis valójában önmagáról beszél, valamint arról, amivel találkozik, az pedig többnyire a világ, vagy már mindig világ-formát öltött. Magát a történést mint önálló szereplőt, mi több, mint szerzőt, nem tudja elmondani a saját nyelvén; a találkozásnak a teremtő nyelvét – biblikus teológiai fogalommal: a »kinyilatkoztatás«-t – pedig nem beszéli, csupán hallgatja abban az értelemben, hogy *hallgat rá*, engedelmeskedik neki, mert csak az engedelmes hitben válik olvashatóvá az esemény, olvasni képessé az ember, és hiteles olvasattá a hívő ex-istentia. Ezért a vallási alpmagatartás nem a beszéd, hanem a hallgatás: az esemény szavának, pontosabban az eseménynek mint szónak-beszédnek, üzenetnek, intésnek, jelzésnek az észlelése, meghallása és hallgatása, az előállítás meditatív figyelése; óvatosság, éberség.

Az ember azonban mégis mindegyre kísérletet tesz az elmondhatatlan megragadására, és a legkülönbözőbb módon próbálja meg a saját emberi nyelvén, a világhoz szabott nyelven elmondani ezt a nem annyira valóságos, mint inkább valóságképző és ezért az embernek a márfennállóhoz szabott eszközeivel elmondhatatlan eseményt, holott az nem a világnak és nem az embernek az eseménye, hanem a világ és az ember ennek az eseménynek a reális-tárgyi történése, *esete*. A vallások a legváltozatosabb módon artikulálják, a legkülönlegesebb istenképekkel, teológiai elgondolásokkal próbálják leírni és tudatosítani. Az egyes vallásokat nagyvonalú megközelítésben úgy tekinthetjük, mint a megmutatkozás–találkozás–esemény észleléseit, és egymástól eltérő, de egyaránt őszinte, küzdelmes, szenvedélyes és megszenvedett értelmezéseit.

A nehézségek láttán nem tekinthetjük rendkívüli jelenségnek sem az istenfelejtést, sem az istentagadást. Hiszen ha ez az esemény a maga eseményszerűségében mindig titokzatos és mindig is a találkozás két pólusa tárgyi jelenvalóságának takarásában rejtőzik, akkor az ember egyrészt eleve nem könnyen veszi észre; másrészt, ha észreveszi is, sokkal inkább leköti önmaga és a világ, ezért minden figyelme azokra irányul. Ennél mi sem természetesebb, elvégre a találkozásban ezek szikráznak föl, és ezek világlanak a találkozás terében; maga a tér mint lehetőség feltétel beleolvadni látszik a „tárgyaiba”, avagy kitöltik a dolgok: az ember és a világ. Ezért úgy tűnik, csak az ember és a világ létezik, ezek alkotnak teret, nem pedig ez a tér, a Titok tere vezeti őket egymáshoz a találkozás eseményében.

Mégis Benne élünk, mozgunk és vagyunk. A Találkozásban. A Kezdetben.